

Jasmina Kozina Praprotnik

BELA DAMA

Življenje tekačice Helene Žigon

Roman v 42 tisoč korakih

UMco

Ljubljana, 2014

Jasmina Kozina Praprotnik
BELA DAMA
Življenje tekačice Helene Žigon
Roman v 42 tisoč korakih

© za Slovenijo UMco, d. d., 2014. Vse pravice pridržane.

Izdajatelj in založnik: UMco d. d.
Zbirka Preobrazba
Za založbo: Samo Rugelj

Urednica knjige: Renate Rugelj
Redaktor: Branko Gradišnik
Oblikovanje ovitka: Žiga Valetič
Fotografije na ovitku: Marko Praprotnik
Postavitev: Aleš Cimprič

Fotografije v notranjosti: osebni arhiv ali navedeno ob fotografiji

Tisk: NTD d. o. o.
Naklada: 600 izvodov, 1. natis
Ljubljana, 2014

Brez pisnega dovoljenja založbe je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, skupaj s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki, v okviru določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-94

KOZINA Praprotnik, Jasmina
Bela dama : življenje tekačice Helene Žigon : roman v
42 tisoč korakih / Jasmina Kozina Praprotnik. - 1. natis. -
Ljubljana : UMco, 2014. - (Zbirka Preobrazba)

ISBN 978-961-6954-11-2

275675392

UMco d. d., Leskoškova 12, 1000 Ljubljana
tel.: 01/ 520 18 39, e-pošta: bukla-urednistvo@umco.si, www.bukla.si

VSEBINA

Na startu		9
Prvi kilometer	Vsak korak šteje	19
Drugi kilometer	Pa kje ste, punce?	29
Tretji kilometer	Klanec ljubezni	37
Četrty kilometer	V iskanju varnega doma	53
Peti kilometer	Pismo	63
Šesti kilometer	Helena, si ti?	75
Sedmi kilometer	Se bosta objela, ko se bosta srečala?	85
Osmi kilometer	Kako nenavadno se zna zasukati	93
Deveti kilometer	Poti v zapor	103
Deseti kilometer	Selitve	111
Enajsti kilometer	Tovarišica, smem prostiti za ples?	121
Dvanajsti kilometer	Tri punce na enem kolesu	143
Trinajsti kilometer	Taščino darilo	155
Štirinajsti kilometer	Helena, misli na kaj lepega	167
Petnajsti kilometer	Za vozit se. Za bit svoboden.	175
Šestnajsti kilometer	Večerja pod Belo damo	187
Sedemnajsti kilometer	S takim užitkom in odločenostjo, kot da tečem zadnjič	195
Osemnajsti kilometer	Imeti svoj čas	203
Devetnajsti kilometer	Še malo	209
Dvajseti kilometer	Ne morem več	215
Enaindvajseti kilometer	Kje je moj poslednji pristan?	219
Na cilju		223
Kako je knjiga nastala		227

»*Ko bom prestara.*«

Helena Žigon, 86,
na vprašanje, kdaj bo nehala teči.

Helena trenira ob reki Ljubljanici. (foto: Marko Praprotnik)

NA STARTU

Danes, 13. aprila 2014, je moj rojstni dan. Kar nekaj jih je že bilo. Stara sem 86 let in stojim na startu 1. Istrskega polmaratona. Za ta praznik si bom privoščila, da pretečem 21 kilometrov. Kar ne morem verjeti, da imam že toliko let. Kako hitro mineva čas in kako hitro se medtem vse spreminja!

Davnega leta 1928, ko sem se rodila, je bila Slovenija del Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, vladal pa nam je kralj Aleksander I. Karađorđević.

Istega leta je začela delovati naša prva radijska postaja, *Radio Ljubljana*. Glas, ki je šel po zraku, je bil tedaj neverjetno čudo.

Od takrat pa do danes se je spremenilo še nešteto drugih reči. Spremembe so bile stalnica mojega življenja.

Ko tečem, se svet in čas, tako se zdi, umirita, obstaneta. In to mi je všeč, sem namreč v letih, ko mi ni prav nič do hitenja.

Na svetu je mnogo kotičkov, ki nudijo zbranost duha. Človek lahko še vedno zaklene vrata, pogasi luči, izključi občila. Moj dom je tak tihi prostor. A čutim, da ne bi bilo prav, če bi se zaprla vanj. Ne dovolim si živeti v grobu.

Med tekom imam mir in danes potrebujem prav to. Mir potrebujem, ker se želim vrniti v preteklost. Želim spet srečati ljudi, ki sem jih srečevala na svoji življenjski poti, jih še enkrat

pozdraviti, se pomeniti, se posloviti, morda z zbogom, morda z na svidenje.

Nekako čutim, da me brez teka danes verjetno ne bi bilo tu, zato vem, da je prav, da sem za svoj rojstni dan izbrala ravno to, da ga proslavim s tekom. Prav je, da se mu oddolžim.

86 let se sliši *staro*, 21 kilometrov se sliši *mlado*, a jaz bi besedi rada združila.

Bili so že teki, na katerih so se mi utrinjale misli, ki so mi pomagale naprej. In takšnih misli sem posebej potrebna danes, ko me je tako strah.

Strah, da bom na vsem lepem obstala.

* * *

Od nekdanj sem rada tekla in tekla, a uradne teke na dolge proge tečem šele zadnjih trideset let. Prej jih za ženske sploh ni bilo. Spomnim se, kako je bilo, ko smo tekli v Kumrovcu. Petnajst kilometrski tek je bil predviden samo za moške, za nas ženske naj bi bila razdalja predolga. Bilo je menda leta 1980. Ena mojih kolegic, Natalija, se je preoblekla, da je lahko tekla med moškimi. Druge smo se sprijaznile s krajšo progo.

Takoj naslednje leto, ko so odprli maratonske proge tudi za ženske, pa sem poskusila še jaz.

Prvi maraton sem pretekla v Kranju. Dejansko sem verjela uradno veljavnemu mnenju in vse do takrat sploh nisem nameravala postati maratonka. Vajena sem bila zmagovati v svoji konkurenci, na krajših progah in med ženskami. Prijavila sem se le na polovičko. A kolegica, Betka, ki žal že dolgo ne teče več, je rekla, da je polmaraton prekratek, naj grem raje z njo na celega.

»Na ta pravi maraton?« sem preverila, ali sem prav slišala.

Pa sem šla. Imela sem 54 let. Kako mi bo šlo na tej preizkušnji, ki, tako so zatrjevali, presega ženske moči in zmožnosti?

Šlo mi je kar dobro, izkazal se je moj trmasti značaj, pretekla sem ga v času 3 ur in 32 minut.

Šlo je za maraton »Treh src«, ki so ga tedaj organizirali ne le v Radencih, temveč tudi v Bovcu in Kranju. Pet let je bil maraton v vseh treh krajih, a je bilo v Bovcu in Kranju tekačev premalo in tako so se pobudniki odločili, da tamkajšnja teka opustijo. Na teku v Radencih pa je sodelovalo vsako leto vse več ljudi. Med njimi tudi vse več žensk.

Sledilo jih je še veliko. V življenju sem pretekla kakšnih deset celih, polovičnih pa toliko, da jih ne znam prešteti. Kakšnih dvajset sem jih pretekla samo v Radencih, tam sem tekla tudi cele maratone, pa v Kranju, tudi obe razdalji, pa v Ljubljani, Bovcu, v Trstu, Gorici, Kumrovcu, Beogradu, Črni na Koroškem, Umagu, na Bledu in še marsikje. Tekla sem tudi v Ameriki, pa na Slovaškem ...

Bila sem hitra. Včasih me vprašajo, kako sem gledala na dekleta in fante, ki sem jih prehitevala po poti, pa jim odgovorim, da sem samo tekla na vso moč, kar so me noge nesle, in upala, da bom najhitrejša.

Tu in tam sem prejela vabilo kakšnega sponzorja, a sem jih vse zavrnila. Tekla sem iz veselja, radoživosti in radovednosti. Zanimalo me je, kako se počutiš, ko nekaj časa samo tečeš, kako te tekaški korak notranje umiri, rada sem čutila prijetno utrujenost po teku in vseč mi je bila tista želja po naslednjem teku, ki vznikne iz ostankov utrujenosti od prejšnjega. Take stvari so mi bile bolj dragocene od samih rezultatov in uvrstitev. Nikomur se nisem želela obvezati, ker se mi je zdelo, da bi mi sponzorsko gnanje vzelo ta dragocena veselja. Tako gledam tudi danes na to: biti dober človek je življenjska obveza, vendar obveza, ki si jo dolžan sam sebi; biti dober tekač pa sploh ne bi smelo biti naprodaj. Le tako se lahko vedno znova odpravimo na tek z neokrnjenim, otroškim veseljem, in le tako smo lahko potem vedno znova veseli svojih dosežkov.

Ljubljanske maratone sem pretekla čisto vse, od prvega, leta 1996, do zadnjega, leta 2013. Sicer res samo polovične, ker sem bila takrat, ko so organizirali prvega, stara že oseminšestdeset let. Vseh nas je bilo nekaj manj kot sedemsto, tekačic pa manj kot sto dvajset. Od tega jih je šlo na najdaljšo preizkušnjo le osem, petdeset nas je šlo na polovični maraton, šestdeset pa na desetkilometrski tek.

Večer pred tekom so nam priredili sijajen sprejem na Ljubljanskem gradu, kjer so nas v glavni dvorani bogato pogostili z različnimi jedmi, ob katerih smo nazdravljali s šampanjcem. Tako ni bilo pozneje nikoli več, kar pa ni nič čudnega, kajti število udeležencev je iz leta v leto skokovito naraščalo in dvorana je postala brž premajhna. Škoda, da se ni večala z nami, saj smo se v tistem prvem predvečerju počutili res veličastno, kot da bi imel naš tekaški nastop dodaten pomen, ki ga priznava tudi domovina ali vsaj mesto Ljubljana. Zdaj, ko je Ljubljanski maraton prerasel v mednaroden dogodek, tak pomen tudi res ima, seveda pa je postal tudi ljudski dogodek, in ljudstva je na njem več, kot je prostora v grajskih sobanah.

Na polmaratonu naslednje jutro sem tekla dve uri in dve minuti.

Od takrat še ni toliko let, pa vendar, kakšna sprememba! Biti tekač je tedaj pomenilo nekaj povsem drugega, bolj eksotičnega. Kot da bi bilo ljudi sram početi kaj iz golega veselja, ne misleč na časovni izid. Rekreatijski tek je veljal za čudaštvo. Brez zadržkov so tekli samo res hitri, počasnejših je bilo malo, »capljavcev« sploh ne, če pa se je kateri opogumil, je tekal bolj skrivoma, po osamljenih gozdnih poteh. Oblečeni so bili ti pionirji rekreativnega teka tako, kot da gredo samo na nedeljski sprehod. Tako je bilo pri nas v tistih časih, medtem ko so se na tujem že več let prej maratona začeli udeleževati tudi manj hitri, lagodnejši in obilnejši tekači.

Zadnji maraton sem pretekla v New Yorku leta 1995. Ni se bilo lahko prijaviti nanj, organizatorji so zahtevali cel prosti spis, v katerem sem morala opisati svoje tekaške izkušnje. Pričakovali so tudi oceno, v kolikšnem času ga bom pretekla. Na-pisala sem, da ga bom pretekla v približno štirih urah in pol. Stara sem bila sedeminšestdeset let in res mi je uspelo, tekla sem štiri ure in dvaintrideset minut.

No, kakorkoli že, danes praznujem svoj rojstni dan in sem spet na startu. Na startu teka, speljanega po progi, ki je še nisem tekla, saj je organiziran prvič. Temu teku sem torej porodniška babica, tako kot vsi udeleženci, brez katerih ga ne bi bilo.

Tole bo moj prvi Istrski maraton – in moj zadnji maraton sploh – se glasi misel, ki jo sicer odrivam že nekaj tednov. A vse bolj se mi zdi, da se bom morala sprijazniti z njo. Prej ali pozneje je treba nehati. Nekje in enkrat je pač treba priteči v poslednji cilj.

A najprej moraš startati, potem boš dolgo dolgo tekla in na koncu boš prišla do cilja, si rečem. Vmes bo dovolj časa, da se izprašaš, kakšne cilje imaš še pred sabo. Takšna vprašanja niso tekmeči, da bi jih smela prehitevati.

Hm. Tako težko si te dni zastavljam cilje – kako naj potem pričakujem, da si jih bom jutri? Odkar ni Staneta, se o njih nimam s kom meniti. A zdaj sem tu, ta tek sem dolžna preteči še od prej, za ta tek je tudi Stane vedel, torej bom danes šla na pot in se potrudila, da bom tekla s hvaležnostjo do vsakega koraka.

Nekaterih odsekov poti, ki me danes čakajo, ne poznam, zato se jih še posebej veselim. Lepo mi je teči po znanih poteh, a tudi odkrivanje novih je dragoceno. Na tem startu mi je nekaj še prav posebej všeč: voham lahko morje.

Ta vonj je bil ljub tudi Stanetu. Spomnim se, kako sva bila vedno navdušena, kadar sva se bližala tej širni modrini. Kar nekaj časa je moralo miniti, da se je čutilo privadilo in je zanos

popustil. Skoraj zagotovo bi bil danes tu z menoj in od daleč opazoval, a od blizu čutil, kako se pripravljam na tek, če bi ... če ne bi bil pred devetnajstimi dnevi umrl. Ja, Stane je odšel, kar tako, brez pravega slovesa, medtem ko sva sedela doma na najini zofi in se pogovarjala. Tako kot že neštetokrat doslej sva sedela in se menila o dnevu, o življenju, nenadoma pa me je pogledal s pogledom, ki mi je bil neznan, s pogledom, kakor da bi bil onstran mene videl še nekaj, nekaj, kar je bilo morda še manj vidno od vonja po morju. Videl je več, kot sem lahko videla jaz.

Že nekaj dni se je slabše počutil, vendar ni dovolil, da bi klicala zdravnika. Bil je moder mož. Ni želel, da bi ga odpeljali. Želel je ostati z mano doma, da v miru, ki sva ga vajena, sprejmeva, kar prinese življenje nazadnje. Tako zelo zvest si je ostal do konca. Mirno in dostojanstveno je znal sprejeti najprej bolezen, potem starost in nazadnje še smrt.

Tisto jutro je prišla na obisk najina mlajša hči Tanja s Toneom. Ko sem ji povedala, da se oči slabo počuti, je šla takoj k njemu, mu govorila pomirjujoče besede in božala čelo. »Tako mi to paše,« ji je govoril. Ni se upiral smrti, moder je ostal do konca. Pozneje sem opazila, da so vse njegove stvari pospravljene, njegovi papirji vsi zloženi, urejeni, tisti pomembnejši na vrhu, prihranki preloženi na moj bančni račun. Police najine shrambe so bile nanovo založene z živili, ki jih imam rada.

Dovolj sem stara, da bi šla lahko za njim. Lahko bi šla. Že tisto popoldne bi bila lahko šla, da ne bi bila predolgo narazen. Šestinšestdeset let sva preživela skupaj.

Njegova smrt me je tako oslabila, da sem se ji nevarno približala tudi sama. Od hudega me je vleklo, da bi ga tam nekje spet poiskala in da bi, tako kot sva bila vajena, dneve še naprej preživljala v prijetnem sožitju, umirjeno klepetala med drobnimi opravili, s sprejemanjem tistega, kar sva preživela do tedaj, in s spoštljivo radovednostjo do tistega, kar nama je še ostajalo na voljo.

Po vsem, kar sem zadnje čase doživela, je skoraj na meji verjetja, da sem zdaj tu na startu. Ko pomislim na to, da ni Stane, me tako stisne pri srcu, da še stojim težko, kaj šele, da bi tekla. V srcu me zbada, ker je moj življenjski navijač odšel, me pustil samo. Tako nepopisno mi je hudo, da bi se lahko kar usedla in od žalosti umrla.

Zato moram danes teči. Tek me rešuje. Tek je tisto, kar je ostalo od prej, ko je bil Stane živ.

»Teci, Helena, teci,« si rečem, »tudi če ne zmoreš, naredi teh nekaj korakov, boš že nekako, Stane te bo že počakal.« Moj zvesti navijač, ki me je spremljal, pa če me je peljal na start ali čakal name doma. In kahal kosilo ali večerjo. »Ne bom te pustil teči, Helena, če ne boš vsega pojedla,« ga je skrbelo zame, ker sem se mu vedno zdela nekoliko presuha. Rad je skrbel zame, za najino hišo in vrt okoli nje.

Če bi bil zdrav, bi lahko tekkel z menoj. A ni bil zdrav, že dolgo dolgo ne, in se je s tem znal sprijazniti. Bil pa je moj zelo zvest podpornik, vesel tistega, kar je mene veselilo. Ponosen je bil name, jaz pa nanj. Spodbujal me je že s tem, da se je nenasitno in iskreno veselil mojih zmag, za kar sem mu neznansko hvaležna.

Poročena sva bila šestdeset let, skupaj sva jih preživela še šest več, in vedno je razumel, da želim in moram teči. Da je to del moje narave, da sem to jaz in da bi bila brez tega drugačna – manj jaz.

»Stane, kam si šel, kje si?« je vprašanje, ki sem si ga v zadnjih tednih postavila že nešteto krat in ki mi še naprej zaposluje misli, medtem ko opazujem ljudi okoli sebe: »Zakaj si me pustil samo? Kaj nisva rekla, da bova skupaj do konca?«

Pa tako dobro nama je šlo.

Mislím, da sem ob njegovem slovesu imela na izbiro samo dve možnosti: da takoj odidem za njim ali pa da se s koraki, na katere sem že vse življenje navajena, vsak dan znova poveževa.

Med tekom sem namreč vedno čutila, da me vidi, tudi če je bil kje daleč.

Izbrala sem torej drugo in nekaj dni po njegovi smrti, s kot še nikoli tako slabotnim korakom, odšla na tekaški trening. Temu prvemu strašnemu, a navsezadnje rešilnemu teku je sledilo še nekaj podobno težkih. Kot priprava na tekmovanje so bili povsem neprimerni, a čutila sem, da so edino, kar še imam.

In tako sem danes tu.

Primerno sem obuta in oblečena, na vsakih nekaj kilometrov me čaka grižljaj, ki mi bo dal malo dodatne moči. Veliko nas je, ki čakamo, da se bomo odpravili skupaj na pot. Veliko in še eden več: Stane, ki je v meni z menoj. Čutim noge, kako bi rade že šle. Se premaknile z mesta, naredile korak iz statične nestrpnosti, kjer je breme življenja pretežko, v svobodo, v gibanje, ki je povezano z naravo, v naravi pa se stvari nenehno spreminjajo.

Start.

Stane, greva tudi midva.

Istrski maraton in Helenin 86. rojstni dan.
Helena je prva v drugi vrsti. (foto: Jadran Rusjan)

Ljubljana leta 1948: Helena je na krosih tekla na vso moč.

PRVI KILOMETER

Vsak korak šteje

In tako stečem v prve metre prvega kilometra svojega zadnjega polmaratona. Pot ni široka in tekači se skoraj dotikamo drug drugega. Smo skoraj kot piranske hiše, vsaka je hiša zase, a tako strnjeno stojijo druga ob drugi, da potrebuje sosednjo že zato, da je ne bi prevrnil pritisk tiste na drugi strani. Rada imam svoje sotekače, ker mi nudijo občutek, da bi se lahko naslonila nanje, če bi bilo treba. Rada imam tudi navijače ob progi, ker z njimi delim svoje veselje. Ob progi se namreč veselijo z nami, tekači, kot da čutijo našo prekipevajočo energijo. Moje dihanje se pospeši, utrip se mi dvigne, noge so hvaležne, da sem jim omogočila gibanje. Še močnejše vonjam morje. Glasba na startu me je razvedrila, vzdušje je prijetno, dobro mi gre, skoraj uživam. Morda sem le rahlo prehitra.

»Helena, hiti počasi,« si resnobno rečem. A noge me nesejo, utrujenost je še daleč. Lepa pot je pred mano.

Razveselim se Tartinijevega trga. Že dolgo nisem bila tu, čeprav mi je bilo vedno všeč. Da pa bi na trg pritekla, se mi še ni zgodilo. V tem teku z ramo ob rami v tako veliki skupini tekačev prvič po skoraj treh tednih začutim slutnjo sreče. Njen dotik, čeprav tako neznansko rahel, blagodejno pogladi moje srce. Tečem in opazujem staro mesto, ki navkljub vsem

neurjem in valovom, ki so butali ob njegova nabrežja, stoletja vztraja, danes pa pokončno stoji tudi pred menoj.

»Sem vadila dovolj?« se vprašam. Ko je bil Stane še živ in preden sem si zlomila rebri, sem bila zares vestna. Na treningu sem si določila razdaljo, ki sem jo želela preteči, in to sem vedno tudi naredila. Če sem se na primer odločila, da bom tisti dan pretekla deset kilometrov, in če me je na osmem zamikalo, da bi se ustavila, sem si rekla, »Ne, Helena, rekla si deset in tako naj bo.«

Ampak današnjih enaindvajset kilometrov?

To je precej več od razdalje, za katero sem zadnje čase trenirala. In dosti več, kot ta trenutek čutim, da zmorem. Ampak nič za to: tako kot novorojenček, ki prvi dan večinoma prespi, bom tudi jaz jutri počivala za danes. Zdaj pa lahko malo potrpim, tako sem se odločila.

Vštric z mano teče prijateljica in podpornica Radojka. Brez nje me ne bi bilo tu, saj v sedanjem stanju ne bi bila sposobna urediti vsega, kar je potrebno za sodelovanje na taki prireditvi, za dvig startne številke v Kopru in pravočasen prevoz v Piran. Z Radojkinjo pomočjo in v njeni družbi je bilo to vse lahko. Velika sreča torej, da jo imam.

Radojko sem spoznala v tekaški skupini Polet in takoj je postala moja najljubša sotekačica. Začutili sva, da nekako sodiva skupaj, in začeli sva se dobivati še posebej na tekih v dvoje. Druga drugi sva si bili spodbuda. Pogosto mi je priznala, da se je težko odpravila od doma, a ko je pomislila na to, kako naj mi pove, da ji ni do teka, ni več pomišljala. Triindvajset let je mlajša od mene. Obula se je in prišla k meni. Pa se je morala kar od daleč pripeljati.

Meni pa nikoli ni bilo težko iti od doma: ko sem se za kaj odločila, sem se tega tudi držala. Tako se mi zdi, da je v življenju tudi najbolj pametno. Čim manj oklevanja in nepotrebne odlašanja. Saj časa ni veliko. V resnici ga je vedno manj, šteje

pa tisto, kar lahko v danem času naredimo. Naredimo pa lahko veliko, v vsakem trenutku nov korak.

In vsak korak šteje.

Korakov bom danes naredila res veliko. Ker je moj korak danes že krajši, rekla bi, da približno polmetrski, jih bom na tej progi naredila nekako dvainštirideset tisoč.

Ko sva z Radojko trenirali, sva tekli različne razdalje, včasih pet, včasih petnajst kilometrov, kot sva se za tisti dan odločili. Odvisno od tega, ali je bilo pred nama kakšno tekmovanje, ali pa sva tekli le za ohranjanje kondicije. Včasih sem odtekla kakšen kilometer, še preden sva začeli teči skupaj, tako da sem bila ob najinem srečanju že ogreta. Takrat se je znala Radojka zaigrano razjeziti, češ da ni prav, da bom naredila več kilometrov kot ona. A če sem jaz naredila kak kilometer več, je pa ona mlajša in tudi hitrejša od mene. Vseskozi sva vedeli, da se moram pošteno potruditi, da preveč ne zaostanem.

Po teku sva hodili na kavico v planinski dom Strmec, da sva premleli, kako dobro sva tekli tokrat in koliko bova pretekli naslednjic. Pa tudi še kaj drugega poklepetali. Pred kakšnim mesecem sem ji oznanila, da sem naju prijavila na današnji polmaraton.

»Prav,« je mirno rekla, »bova torej začeli trenirati malo bolj zares.«

»Polmaraton – točno na rojstni dan, to že skoraj ni več naključje ... « sem si zadovoljno ponavljala tiste prve dni po odločitvi in se veselila darila – cilja. Rož imam na vrtu dovolj – Stane je tako lepo skrbel zanje – za torte mi ni, saj ne smem preveč jesti, da ostajam tekaško vitka, zato bo zame največje darilo, če bom na tak dan pritekla skozi cilj. In potem skromno proslavila ta dosežek s Stanetom, hčerama in njunima družinama.

Ko naslednji dan le ne bi šla na avtobus! Po mestu se v vsakem vremenu najrajši vozim s kolesom. A za tisto popoldne sem se s prijateljicami Majdo, Ano, Ido in Ružo zmenila, da se

dobimo na kosilu v znani ljubljanski gostilni Pri Jovotu. Ruža je imela rojstni dan in si je želela tudi to, da bi se do tja odpeljale skupaj z avtobusom, kot nekdam. Rada se shajam s prijateljicami, s katerimi se poznam že neverjetno dolgo, in seveda sem pritrčila in pustila kolo doma.

V avtobusu pa se nisem dovolj oprijela držala in sem, brž ko je voznik odpeljal s postaje, izgubila ravnotežje. Tako nerodno sem padla, da sem s trebuhom močno udarila ob naslonjalo sedeža. Tisti dan nisem prišla do prazničnega kosila, ki sem se ga tako veselila, s hudimi bolečinami v rebrih sem se vrnila naravnost domov.

»Mar bi bila šla s kolesom, pa ne bi padla na avtobusu,« sem se nemočno potožila Stanetu, ko sem se ulegla v posteljo.

Postajalo je vse huje, in ko bolečine nisem več mogla zdržati, mi je resno zaskrbljeni Stane ponudil tablete, ki jih je jemal za svoje težave, tramal in leksaurin. Položil mi jih je na jezik, jaz pa sem poplaknila iz kozarca v izčrpanih, drhtečih rokah. Kmalu je prišlo olajšanje in potem sem nekaj dni samo spala. Spanec se mi je zdel tako zdravilen, da sem potem vzela še nekaj tablet. Bolje, da se pošteno spočijem, medtem pa se bo ta moja reč, karkoli že je, menda že pozdravila, sem si mislila.

Po nekaj dneh sem želela vstati, saj me je Radojka zaskrbljeno čakala, da nadaljujeva s treningom. Pa ni šlo, noge me niso držale. Bila sem tudi pošteno omotična, kot da se ne morem prav zdramiti, in Stane se je nazadnje odločil, da potrebujem bolj strokovno pomoč od njegove.

Pripeljal je rešilec in me odpeljal, najprej na urgenco, potem na kliniko za nevrokirurgijo. Tam so me položili v posteljo in potem so začeli okrog mene hoditi nevrokirurgi. Preležala sem nekaj dni, dokler se mi misli niso zbistrile. Odločila sem se, da grem domov, saj sem čutila, da moja otopelost ni posledica padca, ampak nevajenosti na kakršnekoli tablete, kaj šele na Stanetove. Zdravniki, ki so me opazovali, pa so sumili na kaj hujšega.

Nazadnje sem jim zatrdila, da odhajam, če pa me ne pustijo, bom to storila na lastno pest. Tako sem zapustila to ustanovo in ljudi v belem, ki toliko sprašujejo, pa tako malo povejo. Bila sem presrečna, da se lahko vrnem v dragoceno svobodo.

Moj dobri Stane mi je s tabletami želel le pomagati, a tokrat bi mi bilo bolje brez njegove pomoči. Pa nisem bila jezna nanj, več kot šestinšestdeset let mi je delal življenje prijetno in spodrseljaj sem mu z lahkoto oprostila. Zdaj sem imela svoja zdravila, protibolečinska, kajti pri slikanju so odkrili, da sem si pri padcu zlomila dve rebri.

»Zlomljeni rebri, jaz pa bi tekla – kako bo to šlo?« me je močno zaskrbelo. A zdravnikom sem to raje zamolčala. Že tako so bili dovolj vznemirjeni in so imeli dovolj dela s tem, da so me spraševali po tem, katerega meseca smo, kot da bi bila izgubila pamet.

Velika sreča je, da jih imamo, zdravnike in zdravila, a osebno se počutim boljše, če ne enih ne drugih ni blizu. Rebra so me sicer zelo bolela, a raje sem imela bolečino, pa ohranjala jasne misli, kot da bi spet tvegala kako zmedenost. Moj zdravniški karton zaradi tega dogodka ni bil več nepopisan. Zdaj je tu pisalo ne le o rebrih, marveč tudi nekaj o, hm, demenci. Ni mi bilo ravno prav, da se jim je zdelo nujno vztrajati pri tej tezi; skrbelo me je, da mi ne bodo več pustili sesti za volan. Res je sicer, da najraje kolesarim, a tudi na svobodo, ki mi jo omogoča voziško dovoljenje, sem ponosna. Pogosto je treba Staneta kam peljati – mar naj ga vozim na balanci? Nisem si mogla privoščiti, da bi izgubila voziško. Ravno dva dni po tistem, ko sem prišla iz bolnice, mi je dovoljenje namreč poteklo, in taka sem šla urejat te papirje.

Precej napeta sem prišla na pregled, a me je zdravnica očitno poznala, saj me je vprašala le, kdaj sem nazadnje pretekla maraton in kateri bo naslednji. Potem mi je natančno preverila vid in rekla: »V odlični kondicije ste, srečno na teku in za volanom še naprej.«

Seveda sem morala opraviti še ostale teste. Vesela, da se je vse tako dobro izteklo, sem Staneta odpeljala na krajši izlet po Ljubljani. Desna roka me je še tako bolela, da sem prestave menjavala kar z levo, a je šlo, šla sva naprej in Stane se je, tako kot vedno, ob svoji voznici dobro počutil.

To je bilo torej urejeno, vozniško dovoljenje sem imela še vedno v žepu, a nad mano je visela še druga, prav tako velika skrb: kako bom sploh tekla? Do teka je bil le še dober mesec dni, in ker nisem več tako mlada, sem se zavedala, da je nujno nabrati dovolj kilometrov. Včasih mi jih resda ni bilo treba, sedaj pa je drugače. Zaradi presnetih reber pa sem še hodila težko, usedala sem se počasi in se sploh premikala tako, da bi naključen opazovalec težko verjel, da bom še kdaj zmogla kaj več od drsečega koraka.

Človek je človek, ker hodi – ker se zravnano pomika skozi življenje, zazrt v zvezde in v prihodnost pred sabo. Ena prvih nalog v življenju je učenje hoje, eden zadnjih privilegijev na koncu je, da ne obležiš. Jaz pa se nisem želela zadovoljiti zgolj s tem privilegijem – hotela sem tudi teči. »Zacelita se že, rebri,« sem se strogo menila z bolečim delom telesa, »mudi se mi, nimam več dosti časa.« Izkušnja me je poučila, da takšen pogovor včasih res veliko zaleže.

V tistih dneh sem dobila tudi vabilo z Bleda. Organizator Blejskih plesnih večerov me je povabil, naj pridem na spomladanski otvoritveni ples, kjer naj bi jaz z izbranim soplesalcem prva zaplesala, odprla plesno prireditev v spomin na stare čase. Kako čudovito bi bilo to! Zelo me je mikal ta Bled, a vedela sem, da bo treba počakati na ponovno vabilo čez kako leto.

Koliko dragocenega časa me je stala ta zadnja vožnja z avtobusom!

»Nekaj moram narediti, da bom čimprej okrevala,« sem bila še bolj trdno odločena. Ples sem torej izpustila, jasno, da si nisem želela zamuditi še teka.

Radojka je to dobro čutila. Po telefonu mi je sporočila: »Ne boš samo doma sedela. Pridem pote.«

Šli sva v tisto kavarno, v katero hodiva po najinem teku. Med čakanjem na kavo ni izgubljala časa. Rekla je »Veš kaj, Helena, dobro si videti, za danes naj bo, ampak čez dva dni se pa že dobiva na stadionu, na Slovanu. Pretekla boš en kilometer, to boš že zmogla.«

»Bom s počenima rebroma res zmogla?« sem bila prestrašena in vznemirjena hkrati. »Radojka, kaj mi bo en kilometer, če jih moram čez en mesec preteči enaindvajset?«

A kar je, je. S prijateljico se ne gre prepirati. Dober teden po tistem, ko sem si zlomila rebri, sem na njeno pobudo že obula tekaške copate in počasi odtekla razdaljo, ki mi jo je določila. Več niti ne bi šlo.

Če ne bi bilo Radojke, bi bila menda nehala tekati že pred leti. To je prijateljica v pravem pomenu besede, taka, ki ti pomaga, da stisneš zobe. A stisniti jih moram še vedno sama. Samo spogledava se, pa nekako že veva, kdaj se dobiva in kam bova tekli. Včasih sem šla lahko sama, v zadnjem času pa mi je to postajalo vse težje. Potrebujem obveznost, da sem z nekom dogovorjena, spodbudna beseda mi dobro dene.

Tisti prvi kilometerček v družbi s počenima rebroma je bil, kot se je pokazalo, res pomemben, kajti brez prvega ne bi bilo niti naslednjih, ki so sledili in se množili. Domov sem s teh treningov prihajala strašno utrujena, poleg trebuha me je bolel tudi vrat, in roka me ni ubogala, a stvari so se kljub temu začele premikati na boljše. Sicer sem precej tuhtala, kaj bo moj previdni Stane rekel, ko mu bom povedala, da se nisem odrekla svojemu načrtu, medtem ko ga je on seveda že odmisлил. Niti na misel mu ni prišlo, da bi bila tako poškodovana pripravljena še razmišljati o teku, kaj šele o polmaratonu.

Zdaj je postajal vedno bolj zaskrbljen, a kot se je kmalu izkazalo, ne samo zaradi mojih počenih reber. Tiste zadnje skupne

noči sva bila kot stara zakonca iz kake neusmiljene komedije: jaz sem stokala, da ne morem dihati zaradi reber, on pa je tarjal, da ga duši. Te zasoplosti vendarle nisem resno jemala, kajti resno bolan je bil že desetletja, tako da sem mu pripisovala neuničljivo dolgoživost. Prepričana sem bila, da jih bo dočakal najmanj devetdeset, to pa, da sva ponoči oba bedela, mi je postalo celo prijetno, pač druženje dveh, ki sta rada skupaj tudi v slabem, ne zgolj v dobrem. V mislih sem se vrtela okrog teka.

Kljub tegobam sem se ga začejala spet veseliti, a še vedno sem se ga tudi bala. Kar naprej sem se spraševala, ali bom sploh pritekla v cilj. Vse bolj sem kolebala, ali naj štartno številko vendarle komu podarim, a sem se nazadnje kljub vsemu odločila, da grem. Saj bo z menoj Radojka, ki me bo spodbujala, sem se tolažila. Tik pred zdajci sem začela upati, da mi bo kljub vsemu uspelo. Kaj drugega mi je pa preostalo?

Samo dva dneva po tej odločitvi, zaradi katere mi je kar odleglo in sem se teka začela veseliti, pa je Stane – umrl.

Umrli je.

Tako čisto sveže je še to, da ta hip ne morem niti misliti na to, kako se je zgodilo.

Zdaj sem tu, zdaj moram misliti na tek, pa čeprav niti ne vem, kako sem prišla na start. Kot da bi me bila pospremila nevidna roka, me posadila v Radojkin avto, me pripeljala do sem in mi velela, naj tečem.

Staneta ni več, jaz pa tečem.

Je roka Stanetova?

Zagledam tablo z veliko številko dvajset. Za menoj je torej prvi kilometer, prijetno je, občinstvo se veseli z nami tekači, glasni so, vzklikajo, ko me zagledajo, še bolj. Ko bi vedeli, kako sem ranjena v telo in še bolj v dušo, bi gotovo molčali.

V kotu Tartinijevega trga pot zavije v strmo piransko ulico.
(foto: Rok Markun)

Levo: V Ljubljani leta 1950, nasmejani zmagovalci kroša.

Desno: Na Jesenicah leta 1951: Helena in sodelavka se sončita med službenim odmorom.

Zgoraj: V Kopru leta 1955, nastop s telovadno skupino, ki je vadila ritmične vaje v Narodnem domu v Ljubljani.